

7. Aldajūmanov Q. Eкінші дүниежүзілік соғыс: тұтқындар тағдыры //Egemen Qazaqstan, 24 säuir, 2020 jyl.
 - 8.ŞQPDAA, 2728;78-79
 9. ŞQPDAA, 307;1-359
 - 10.ŞQPDAA, 307;109
 - 11.ŞQPDAA, 307;109
 12. ŞQPDAA, 307;201
 13. ŞQPDAA, 307;306
-

ҒТАХР 03.20.00.

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ӘСКЕРИ ТҮТҚЫНДАРДЫ АҚТАУ ЖҰМЫСТАРЫ БАРЫСЫНДАҒЫ ТАБЫЛҒАН АРХИВ ҚҰЖАТТАРЫ

Жаулин Киікбай Мыңбайұлы

Ш.Есенов атындағы

Каспий технологиялар және инжиниринг университетінің «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі саяси ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан, Ақтау қ.

***Автор-корреспондент**

e-mail: k.zhaulin@rambler.ru

Аннотация. Автор Екінші дүниежүзілік соғыста қазақстандық әскери тұтқындардың еліне оралғаннан кейін саяси қуғын-сүргінге ұшырауын, архивтік құжаттарды жан-жақты зерделеу арқылы зерттеген. Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К.Тоқаевтың 2020 жылғы 24 қарашадағы № 456 Жарлығы негізінде Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі мемлекеттік комиссия жұмыстарының аясында, Маңғыстау облысы бойынша қазақстандық әскери тұтқындарды ақтау бойынша қажетті жұмыстар жасаған туралы жазған және құнды архивтік құжаттарды пайланған.

Кілт сөздер. Екінші дүниежүзілік соғыс, қазақстандық әскери тұтқындар, қазақстандық архивтік құжаттар, қуғын-сүргін.

МРНТИ 03.20.00.

**АРХИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ, ОБНАРУЖЕННЫЕ В ХОДЕ РАБОТЫ
ПО РЕАБИЛИТАЦИИ ВОЕННОПЛЕННЫХ- КАЗАХСТАНЦЕВ**

Жаулин Киикбай Мынбайулы
Заведующий кафедрой «История Казахстана» Каспийского
университета технологий и инженерии им. Ш. Есенова, доктор
политических наук, профессор, Казахстан, г. Актау.

***Автор-корреспондент**
e-mail: k.zhaulin@rambler.ru

Аннотация. Автор исследовал политические репрессии казахстанских военнопленных во время Второй мировой войны, путем всестороннего изучения архивных документов. На основании Указа Президента Республики Казахстан К. К. Токаева № 456 от 24 ноября 2020 года в рамках работы Государственной комиссии по полной реабилитации жертв политических репрессий, в Мангистауской области были составлены ценные архивные документы о проделанной необходимой работе по реабилитации казахстанских военнопленных.

Ключевые слова. Вторая мировая война, казахстанские военнопленные, казахстанские архивные документы, репрессии.

IRSTI 03.20.00

**DOCUMENTS DISCOVERED DURING THE REHABILITATION OF
KAZAKH PRISONERS OF WAR**

Zhaulin Kiikbay Mynbayuly
Head of the Department of History of Kazakhstan, Caspian University of
Technology and Engineering named after Sh. Yesenova, Doctor of Political
Sciences, Professor, Kazakhstan, Aktau c.

*** Corresponding author**
e-mail: k.zhaulin@rambler.ru

Annotation. The author studied the political repression of Kazakh prisoners of war after their imprisonment in the Second World War, through a thorough

study of archival documents. On the basis of the decree of the president of the Republic of Kazakhstan K. K. Tokayev dated November 24, 2020 No. 456, as part of the work of the state commission for the full rehabilitation of victims of political repression, the Mangystau region recorded the necessary work on the rehabilitation of Kazakhstani prisoners of war and distributed valuable archival documents.

Key words. World War II, Kazakh prisoners of war, Kazakhstan archival documents, repressions.

1939-1945 жж. фашистік Германия, Финляндия және басқа Еуропа елдерінде болған қазақстандық әскери тұтқындарды ақтау бойынша зерттеу, қорытынды және ұсыныстар дайындау мәселелері тәуелсіздік алғаннан кейін 1993 жылы 14 сәуірде «Жаппай саяси қуғын-сүргін құрбандарын ақтау туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданғаннан кейін басталды.

31 мамыр - саяси қуғын-сүргін және ашаршылық құрбандарын еске алу күні ретінде аталып келеді. Саяси қуғын-сүргін құрбандарын ақтау мәселелерін жан-жақты зерделеу және шешу мақсатында Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К.Тоқаевтың 2020 жылғы 24 қарашадағы № 456 Жарлығы негізінде Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі мемлекеттік комиссия құрылды.

Аталған комиссия жұмыстарының бағыттары аясында Маңғыстау облысы бойынша Екінші дүниежүзілік соғысы жылдарында қазақстандық әскери тұтқындарды ақтау бойынша зерттеу, қорытынды және ұсыныстар дайындау жөніндегі VIII жұмыс тобы құрылып, келесідегідей жұмыстар атқарылды.

Архивтердегі ғылыми-іздістіру жұмыстары:

Қазіргі уақытқа дейін РФҚМОА (Ресей Федерациясы Қорғаныс министрлігі Орталық архиві-авт.)мен Маңғыстау облыстық мемлекеттік мұрағаты қорларында жұмыс тобының бағыты бойынша қажетті ғылыми мәліметтерді іздестіру жұмыстары жүргізілді. Президенттік архив пен Қазақстанның Орталық мемлекеттік архивтерінде жұмыс жүргізілді. 2023 жылғы қаңтар-ақпан айларындағы Маңғыстау облыстық мемлекеттік архивтің ашық қорындағы нөмерлері № 17 қордың 696-Заявления и жалобы трудящихся, 712-Дерективные указания Мангистауского райсполкома и списки колхозников, 776 - Списки военнообязанных граждан, 831-Списки демобилизованных из Советской Армии, 626- краткий обзор о наличии полезных ископаемых на полуострове Мангышлак (1940 г), 627- Докладная записка о перестройке всей работы на военный лад (1940г.), 762-Докладные записки уполномоченных райисполкома о работе проведенной в аулах района в 1943-44гг, 842- Списки колхозников (1945г), 832-841 істер - Списки неработающего трудоспособного населения 10-том 1945гг.

Қор №9 Селхоз артель (колхоз) «Қызыл қорған» Актюбинского аульного Совета депутатов трудящихся, с.Уштаган Мангистауского района Гурьевской области 1932-1954гг – қаралған істер – 2,3,4,11.

Бұл құжатта негізінен әскер қатарына алынған және алынатын адамдардың тізімі жазылған. Себебі, негізгі керек мәліметтер ішкі істер департаментінде болғандықтан және олар толық Алматыға көшірілгендіктен, тек осы мәліметтер ғана алынды. Бұл мәліметтерді алудағы мақсатымыз. Алдағы табылып қалады ау, деген мәліметтер мен салыстыру, нақтылау немесе қай жылы әскер қатарына шақырылып жау қолына тұтқынға түскенін анықтау.

Алматы қаласындағы «Қазақстан Республикасының Президент Архиві» мен «Орталық Мемлекет Архиві» қорларындағы қазақстандық әскери тұтқындарды ақтау бойынша зерттеулер жүргізілуде. Жұмыс барысында «Мемлекеттік Орталық Архив» қорлар нұсқаулығының 2-томы 2-бөлімінің «Казахстан в Великой Отечественной Войне»

1.ФР-1663, сақтау бірлігі -8902 (1937-1975гг)

2.ФР-1955, сақтау бірлігі -367 (1944-1962гг)

3.ФР-1660,сақтау бірлігі-349 (1941-1945гг)

Қазақстан Республикасының Президентік Архиві

Қор №18, тізім №1 «Фильтрационные и трофейные материалы на бывших военнопленных и репатриированных из Германии граждан бывшего СССР, а так же резигрантов прибывших в Казахстан и других стран (Маңғыстау обл).

Қор №28, тізім №1 «Фильтрационные и трофейные материалы на бывших военнопленных и репатриированных из Германии граждан бывшего СССР, а так же резигрантов прибывших в Казахстан и других стран (Атырау обл) қаралды.

Сонымен қатар, Маңғыстау облыстық мемлекеттік мұрағатының «аса құпия» белгілері құжаттарда соғыстан кейін Қазақстанға оралған әскери тұтқындардың, сталиндік қуғын-сүргіндікке ұшырап, өз туған жерінен алыстағы түрлі еңбек лагерлері мен шахталарда, түрмелерде жазасын өтеген азаматтар туралы құнды деректер бар [Маңғыстау облыстық мемлекеттік мұрағаты. 17-қ, 1-т, 280-іс. 12-п.].

Жалпы алғанда барлығы архив ісімен жұмыстар жүргізіліп, ғылыми сараптаулар жасалынды. Олар: Маңғыстау облыстық мемлекеттік архиві, 17 қор, 1-т., 280, 320, 579, 576, 645, 701, 777 істері.

Маңғыстау облысының мемлекеттік мұрағатында осын күнге дейін келесі жұмыстар атқарылды:

1. Адай уезды бойынша 1920-1950 жылдар аралығындағы фонд қорлары мен таныстық (5.10.2021ж.);

2. 290 фонд, 1 іс бойынша: «Мангистауский районный военный комиссариат пос. Таучик Мангистауского района Гурьевской обл. 1939 г.» құжаттармен таныстық. (6.10.2021 ж.);

3. Маңғыстау облысының мемлекеттік мұрағатында орналасқан: «Қырдағы қырғын: Адай көтерілісі. 1929-1931 жж.-Алматы: «Арыс» баспасы, 2010ж.» кітабымен танысып, талдау жасалды; (12.10.2021 ж.);

Зерделенген құжаттардың тізімі:

1. Ф.122-Н, опись-2, 1888-2006жж. 191-д «Коллекция документов жертв и пострадавших от политики.»

2. Ф.5Н, опись-1,14. Д-467(файл5Н-1-5664pdf «Переписка с Генеральной прокуратурой Республикой Казахстан, Посолством Республикой Казахстан во Франции о реабилитации казахстанцев-участников партизанских движения во Франции в 1944-1945гг»)(Ф:5Н, О1/4,д5564)

3. Ф.30Н, О:2, Д:1411, (том-2 З. Ф.30Н, О:2, Д:412) «Рукопись сборник «Рассекреченная война», «Особые папки» ЦККП б Казахстана 1941-1945 гг»том-1

4. Ф.30Н, О:2, Д:1045. «Объединный Архивный фонд: Центральный государственный архив новейшей истории Республики Казахстан (ЦГАНИ РК), Архив Президента Республики Казахстан.»

5. Ф.1660, О:3, Д:1,связка:1. «Югославия. Участие воинов казахстанцев в европейском движении сопротивления»

6. Ф.1468, О:1, Д:159, 366-страница О:1, Д:158, стр-402, О:2, Д:8, стр-70, О:2, Д:1 стр-163 О:2, Д:7 стр-77, О:2, Д:6 стр-99, О:2, Д:5 стр-44 О:2, Д:4 стр-100, О:2, Д:3 стр-77, О:2, Д:2 стр-139 О:3, Д:1 стр-90, О:3, Д:3 стр-70, О:1, Д:651 стр-201 О:1, Д:652 стр-532, О:3, Д:2 стр-84

7. Президенттік архивтің оқу залы:

1. Ф.708, О:9, Д:1362,

2. Ф.5Н, О:1/4, Д:5664

3. Ф.708, О:14, Д:467

4. Ф.708, О:15, Д:353

5. Ф.708, О:31, Д:1187

6. Ф.708, О:139, Д:1205

7. Ф.708, О:29, Д:141

8. Ф.30Н, О:2, Д:1045. 1-2 том

9. Ф.75Н, О:1, Д:1686

10.Ф.708, О:30, Д:764

11.Ф.708, О:30, Д:751

Ф.708, О:30, Д:752, О:30, Д:769, О:30, Д:770, О:30, Д:772, О:30, Д:757, О:30, Д:860, О:30, Д:873, О:30, Д:881, О:30, Д:885.

8. Ф.1660, О:3, Д:3 «Участник сопротивления в Чехии».

9. Ф.18, О:1, Д:1-604. Мангистауская обл. 2022. «Фильтрационные и трофейные материалы на бывших военнопленных и репатрированных из Германии граждан бывшего СССР, а также резидентов прибывших в Казахстан из других стран » (Президенттік архив) 1-604 іс қаралды.

10. Ф.28, О:1, Д:1-1200 Атрауская обл. 2022. Находящегося на хранения в СГА ДП по Атрауской обл. Сейчас в хранения в президентском архиве.

11. Қазақстан Республикасының Орталық Архиві. Қаралған құжаттар:

1. Ф.1468, О:3, Д:1,2,3 «1945 год,стр-90, 1946 год, стр-84, 1946 год, стр-70 »

2. Ф.1468, О:2, Д:1,2,3,4,5,6,7,8, 158,159,651,652, «1941 год;стр-163, 1942 год;стр-139, 1943год; стр-77, 1944год; стр-100, 1946год; стр-44, 1946год; стр-99, 1947 год; стр-77, 1947 год; стр-70, наряд обзорами; стр-400, наряд со статической отчетностью; стр-365, наряд со статической отчетностью; стр-201, наряд со статической отчетностью; стр-532»

3. Ф.1660, О:3, Д:1 «Югаславия» стр-66, Д:2 «Польша» стр-8, Д:3 «Чехославакия» стр-55, Д:4 «Италия» стр-35, Д:5 «Франция» стр-110, Д:6 «Бельгия» стр-15.

Архивтердегі ғылыми-іздістіру жұмыстары:

Қазіргі уақытқа дейін РФҚМОА (Ресей Федерациясы Қорғаныс министрлігі Орталық архиві-авт.)мен Маңғыстау облыстық мемлекеттік мұрағаты қорларында жұмыс тобының бағыты бойынша қажетті ғылыми мәліметтерді іздестіру жұмыстары жүргізілді.

Зерделенген құжаттардың тізімі:

Осы кезге дейін Маңғыстау облыстық мемлекеттік мұрағатының 17-қорының 1-тізбесі бойынша жұмыстар жүргізіліп, соғыс қарсаңындағы сенімсіз элементтер туралы мәліметтер алынды. Мәселен, Маңғыстау аудандық депутаттар кеңес атынан сайланған Бакиров Абдулхалат Абдуллатиновичтің сол кезеңге дейін шыққан тегін жасырғандығы, оның ірі саудагердің ұлы болғандығы, ағасының репрессия жылдарында жазаланғандығы айтылған [Маңғыстау облыстық мемлекеттік мұрағаты. 17-қ, 1-т, 633-іс. 10-п.].

Сонымен қатар, Маңғыстау облыстық мемлекеттік мұрағатының «аса құпия» белгілері құжаттарда соғыстан кейін өз туған жерінен алыстағы түрлі еңбек лагерлері мен шахталарда, түрмелерде жазасын өтеген азаматтар туралы деректер бар [Маңғыстау облыстық мемлекеттік мұрағаты. 17-қ, 1-т, 280-іс. 12-п.].

Жалпы алғанда барлығы архив ісімен жұмыстар жүргізіліп, ғылыми сараптаулар жасалынды. Олар: Маңғыстау облыстық мемлекеттік архиві, 17 қор, 1-т., 280, 320, 579, 576, 645, 701, 777 істері.

Маңғыстау облысының мемлекеттік мұрағатында осын күнге дейін атқарған жұмыстар:

1. Адай уезды бойынша 1920-1950 жылдар аралығындағы фонд қорлары мен таныстық (5.10.2021ж.);

2. 290 фонд, 1 іс бойынша: «Мангистауский районный военный комиссариат пос. Таучик Мангистауского района Гурьевской обл. 1939 г.» құжаттармен таныстық. (6.10.2021 ж.);

3. Маңғыстау облысының мемлекеттік мұрағатында орналасқан: «Қырдағы қырғын: Адай көтерілісі. 1929-1931 жж.-Алматы: «Арыс» баспасы, 2010ж.» кітабымен танысып, талдау жасалды; (12.10.2021 ж.);

4. Бұдан басқа біз қарастырып отырған кезең 1940-1950 жылдары Маңғыстау облысында түрлі себептермен сотталған 52 азаматтың аты-жөні мен сотталған мерзімдері 2006 жылы жарық көрген «Азалы кітап» деген еңбекке де енгізілген [«Азалы кітап. Расстрельные списки. Выпуск 3. Мангистауская область. – Алматы: Фонд «XXI век», 1998.-199 с.] кітаппен танысып, 1940-1945 жылдары сотталғандардың тізімін жасалды. Олар (1-кестеде):

1-кесте:

1.Қайырғажаев Өзтұрған, атылды (1943).	27.Қарабатыров Мылтық, 15 жылға (1951).
2.Нәукеев Аралбай, атылды (1942).	28.Қуандықов Біләл, 8 жыл (1941).
3.Темірбеков Құдайберген, атылды (1942).	29.Құбалиев Нұғман Құбалиұлы, 25 жылға (1948).
4.Апақаев Көбейсін, 25 жылға қамалды (1948).	30.Құлжанов Қожалақ атылды (1942).
5.Аташев Артығалы, 25 жылға (1948).	31.Мәтжанов Андамұрат, 10 жыл (1940).
6.Ақмолдаев Сағындық (1943).	32.Михайлов Евгений Александрович (1946).
7.Алдабердиев Өтеп, 8 жылға (1941).	33.Нұржнов Жақсылық, 25 жыл (1948).
8.Алмағанбетов Молдағали, 6 жылға (1946).	34.Өтеуов Мәндібай (1946).
9.Әжібаев Нұрсербеп (1943).	35.Райымбердиев Жұмағали, 15 жылға (1949).
10.Байғабылов Ережеп Байғабылұлы (1946).	36.Сәбитов Құлым, 3 жыл (1940).
11.Бақыбаев Оразалы. 10 жылға (1943).	37.Садуақасов Бекежан, 9 жыл (1953).
12.Досжанов Қалдыбай, 8 жылға (1945).	38.Сәменов Төлесін, 10 жыл (1943).
13.Ердаулетов Төлеген, 20 жылға (1949).	39.Сәрсенов Назарбек, 10 жыл (1952).
14.Ержанов Ізім, 25 жыл (1950)	40.Семенова Мария Васильевна (1942).
15.Есбосынов Зәкәрия, 25 жыл (1948)	41.Танатаров Абдирахман (1942).
16.Есполаев Ыбарай, 8 жыл (1941)	
17.Жайлауов Қанбатыр, 10 жыл (1942)	

18.Жарасов Жұманазар, 8 жыл (1944)	42.Тәңірбергенов Мұхаммедали, (1949).
19.Жидебаев Ысмағұл Досмұхаммедұлы, 10 жыл (1941).	43.Төлеев Саламат Әбдікәрімұлы , 10 жыл (1943).
20.Жұманов Тұрсынбай, 10 жыл (1944).	44.Чеботарев Александр Иванович, 10 жыл (1942).
21.Исатаев Самархан, 10 жылға (1940).	45.Шутенко Матрена Павлобна, 5 жыл (1943).
22.Исағұлов Әбдіғали, 8 жыл (1941).	46.Ізбасов Сәдуақас,25 жыл (1948).
23.Кералбаев Сәрсенбай, 6 жыл (1945).	47.Іздібаев Насуха, 10 жыл (1950).
24.Құрамин Иван Повович (1941)	48.Богомолов Федор Поикарпович, 5 жыл (1943).
25.Күйтекенов Аязбай, 25 жылға (1950).	49.Дегтярев Семен Яковлевич, 8 жыл (1941).
26.Қадыров Қызылғұл,25 жыл (1947).	50.Михайлов Евгений Александрович (1946).
	51.Самарченко Метвей Ефимұлы, 10 жыл (1941).
	52.Чернянский Яков Маркович (1941).

Аталған бағытта топ құрамындағы өлкетанушы Ж.Науаровтың деректері негізінде Ұлы Отан соғысы жылдарында әскери тұтқында болған 182 маңғыстаулық азаматтың тізімі жасалынды.

Бұл тізімде тұтқында болған маңғыстаулық азаматтардың тұтқынға түскен уақыты мен қандай лагерьлерде болғандығы, лагерьлердегі жеке номері мен дүниеден өткен уақыттары «Мемориал» қорының архивтік деректеріне сүйене отырып баяндалады. Аталған тізім құпия құжаттар көзінен алынғандықтан әзірше ол азаматтардың аты-жөндерін атап, көрсету мүмкін болмай отыр.

Қазіргі уақытта Маңғыстау облысынан Екінші дүниежүзлік соғысына барып, тұтқынға түскен жауынгерлердің құжаттарын зерделеу, талдау және оларды ақтау бағытындағы жұмыстар жалғасуда.

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ КП(б)
КАЗАХСТАНА
(ЦК КП(б)К)

Фонд №	708
Опись №	9
Л. хр. №	1362
С.д. коробка	
№	

гор. Алма-Ата

отдел: Информационный
и агитационный

Список военнослужащих,
артиллерийского в Казахской ССР, вернувшихся
в действующую армию.

Справка о составе артиллерийского
и танкового полков в период войны.

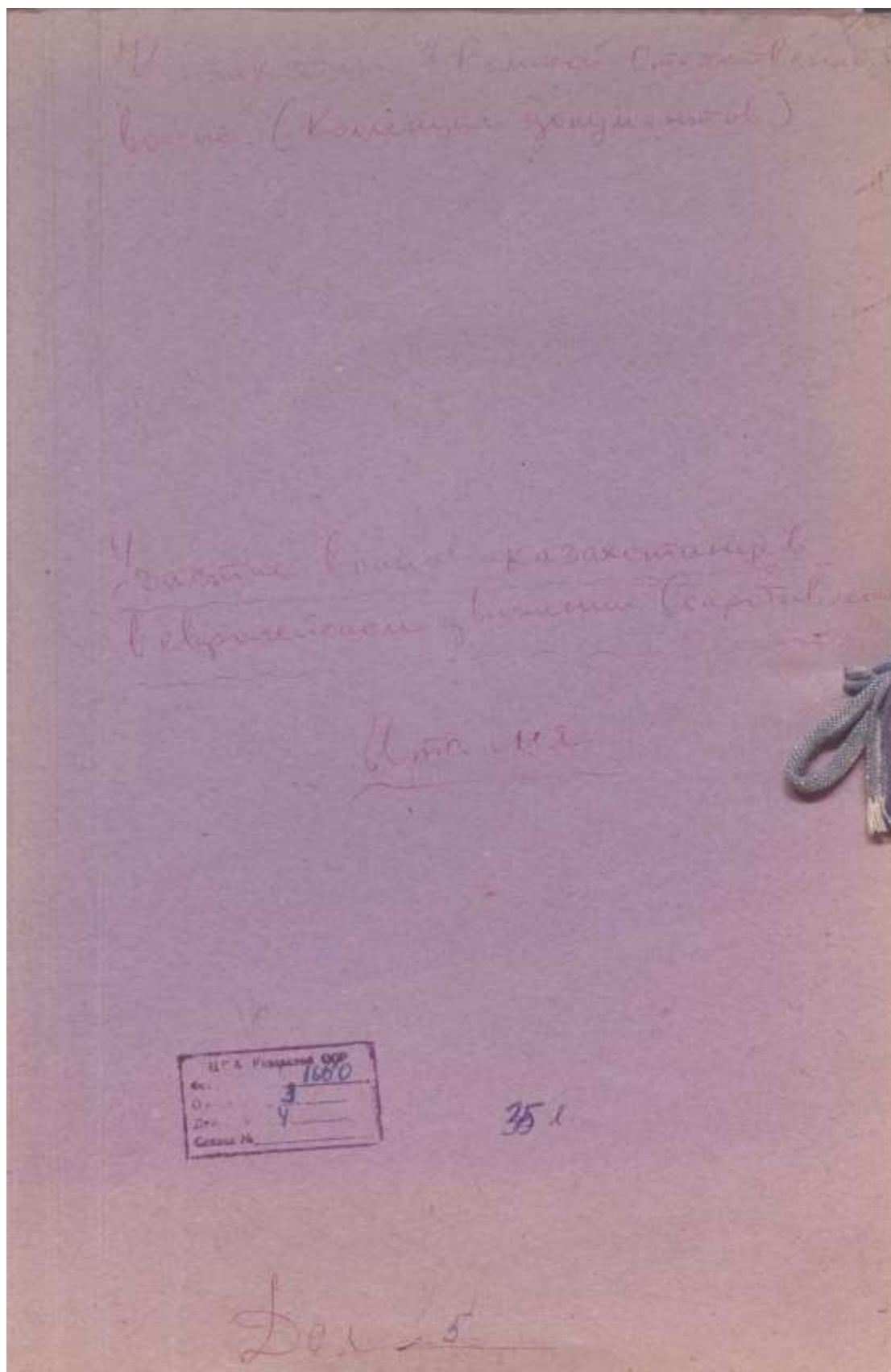
Справка о награждении военнослужащих
артиллерии и танков за период Отечественной
войны 1941-1945 гг.

Фонд №	708
Опись №	9
Л. хр. №	1362
С.д. коробка	
№	

Начато _____ 19⁴⁵ г.

Окончено _____ 19⁴⁵ г.

На 9 листах

Суретте архив құжаттарымен жұмыс жасау кезіндегі табылған құжаттар.

УВАЖАЕМЫЙ ТОВАРИЩ

Хабибулли Батырғали

В тяжелые годы войны Вы проявили патриотизм и мужество и внесли свой вклад в дело разгрома фашизма. Обращаемся к Вам с просьбой помочь в сборе материалов об участии казахстанцев в партизанской борьбе и в движении Сопротивления в странах Европы в годы второй мировой войны. Ни один подвиг, ни один неизвестный герой не должны остаться забытыми.

Эти материалы необходимы для научной работы, и, вероятно, будут опубликованы. Для того, чтобы избежать возможных ошибок и неточностей, просим ответить на следующие вопросы (здесь же, или на отдельных листах):

1. Ваша фамилия, имя и отчество _____
2. Год и место рождения _____
3. Когда и где были призваны в армию, где служили _____
4. При каких обстоятельствах и когда оказались в плену или на оккупированной территории _____
5. Принимали ли участие в подпольной организации или в партизанской борьбе на оккупированной территории _____
6. В каких концлагерях и пересыльных пунктах пришлось побывать _____
7. Удалось ли бежать из плена, как и когда _____
8. Принимали ли участие в партизанской борьбе и в отрядах Сопротивления в странах Европы, где и когда _____
9. При каких обстоятельствах вернулись на Родину _____
10. Награждены ли советскими орденами и медалями _____
11. Какие иностранные награды заслужили _____
12. Сохранились ли у вас документы, удостоверения, грамоты, характеристики, памятные фотографии, значки и т.д. тех героических времен _____
13. Переписываетесь ли Вы с боевыми друзьями, есть ли у Вас их служебные и домашние адреса. Можете ли Вы рассказать об их подвигах в годы войны _____
14. Где Вы сейчас работаете, имеете ли награды и поощрения послевоенного времени. _____
15. Сообщите, пожалуйста, свой домашний адрес, пришлите фотографию _____

Содан лагерге салды. Сосын 1944 жыл-
дың ішінде Сабир деген жігіт екеуіміз
кадет шикіткен та бір Чарлимен бірге
үйіне келіп оталып іштідік, сосын ол
партизандармен біздерге ұран
бізге ие дегенін партизандарға кесте
Сонда 40 шақты казак барын болды
сол жерде бізге айтты да алушыда. Англич-
андар бар деді. Біз барлап Англичандар
біздің парусиндер алып, бізді ұстап алу.
Содан кейін бізді елпестікке апарып сонда
бір айдай болды содан кейін бір
маздар кетіп отырамын қасада. Қаражы
мен кетіп Бануге түсіп, ұран кейін
постта кетіп тінін Москвада түстік.
Москвада Сталин заводына жұмысқа
кірдік Митин жекіте жұмыс жасады.
Содан кейін Куйбышев облысында
жұмыс жасап 1960 жыл елге келдік
қазір Кеңестің советтерінде, старши
Сабан болып жұмыс істейміз.
түркілік тілмен ұран өз сөзімен
жазылты өзіне жазды. Сол үшін
көптеген қолдан: Забидуллин

түркілік тілмен алды ұр. ұрғы с-ті
митинмен Айтаныс.

2. VI. 1965 ж.

Абдуллин абадранда Кара-
таштың Ролы. Қазанға Заверен
Сабирдин Умман келі
Заверен (Заверен)
Л. 04.66

Я, уполномоченный Джамбейтинского райотделения милиции Акташев получил настоящее об"яснение от ниже названного гражданина:

Хабибуллин Батыргали родился в 1916 году в Каратюбинском районе. Беспартийный. Семейный. В настоящее время работает в № 81 ферме Калдыкаптинского совхоза в качестве чабана.

Как началась война, через 8 дней, нас отправили на фронт Великой Отечественной войны. Мой брат Ахмедияров Шымыргали, Кажигалиев Каиргали были отправлены вместе со мной, Мухым /как его называли/ от нас отделился.

Мы в городе Куйбышева находились на военной подготовке. После в г. Сызране работали на военном складе. Через 10 месяцев нас отправили в г. Пенза, затем в г. Карчь. В Керче находились в окопе около одного месяца. После нас отправили пешком на фронтовую линию 150 километров от г. Керчи. Здесь нам говорили, что бои идут дальше от нас на таком же расстоянии. Мы находились в напряженном состоянии. 8 мая 1942 году на этом месте нас застали немцы. В бою друг друга не замечали. 12 человек наших оказалось отставшими от своих. Наши части видимо рассыпались. Когда мы шли обратно немцы нас окружили и забирали в плен. Из 12 человек я только знал по имени Таира и Сабира, из Уральской области. Нас заключили в лагерь. Нам удалось только в 1944 году избежать из лагеря. Со мной был Сабир. Через несколько дней мы пришли к одному дому итальянского старика. Старик нас накормил и дал возможность отдохнуть. По нашей просьбе он нас проводил до партизанского отряда. Когда мы присоединились к партизанам здесь нас казахов оказалось 40 человек казахов и 2 армянина. Партизаны нас послали к англичанам, а они нас разоружили и арестовали. Увезли в Египет. Здесь мы находились около одного месяца. Отправку нас на Родину производил один советский майор. Через Баку мы доехали до Москвы и в Москве работали на заводе им. Сталина литейном цехе. Затем были отправлены в Куйбышевской область на работу и в 1960 году вернулись домой. Сейчас работаю старшим чабаном.

Мое об"яснение получил участковой
уполномоченный милиции- п/п / Акташев/

2/ VI- 1965 г.

Жов. Мамед. У.У.

2.8

Сведетелю на Ваши вопросы.

1. Мой гражданин Кабибуллин,
и мн. Братурам.
2. Я родился 1916 году в Султановском
селе, Кара-Юлганского района
Татарской области.
3. Я 1941 г. 30-мном призван в нем.
местным Райвоенкоматом (Исхмет-
метов от) в армию, сначала
работал 9 месяцев на военном
заводе в Московской области,
потом нас отправили в Курск.
4. В Курск (Солдатский) полк
в окружении противника № 42,
попали в плен.
5. В немецком лагере на
оккупированной территории не
участвовал.
6. Я побывал в концлагерях на Тер-
мидор, Турмани, в Турмани, летом
1943 года в Италии.
7. В начале 1944 года когда немецкие
работали в лесу, во время бомбежки
союзной Авиации мне удалось
бежать из плена. Мн. с товарищем
Сабиром (гражданином Задан)
успели бежать в лес и с помощью
местного партизана добрался
до партизанского лагеря.
8. После бегства из плена участвовал
в отряде сопротивления в Италии
вышел в начале 1944 г. до лета 1944 г.
9. Летом 1944 г. англичане выступили
в Италию, нас, советских парти-
занов отпустили в плен,
там был советский офицер, и
мы вернулись на родину.
10. Во время войны я не был награж-
ден советскими орденами.

11. Не жалею иностранных наград,
12. У меня было удостоверение, удостоверение,
дающее право был в войсках Советского
Союза в Иран. Когда нас
привезли в Москву, там друзей
и не вернули, другие награды
и не сохранились.

13. С боевыми друзьями и связи не
имею, потому что я забыл.
У меня в награду остался
Жакар (орден) тоже забыл
он был нашим командиром,
под его командованием мы
напали на авроманти
противника, побили их.
Фарха Врун Красного знамени
мы вернули Советского Союза
(знамя нес Жакар).

14. Я сейчас работаю старшим
табачником в Калдырайтинском
совхозе, не имею наград.

15. Мой домашний адрес:

Уральская область
Карайюбинский район
Калдырайтинский совхоз
группа №1
Кабидуллину Ватрутцам.

Прислаю фотопортрет.

Вот все я мог ответить на Ваши
вопросы. Уважением отвечаю!

Я человек малограмотный,
много забыл, многого мало
разбираюсь. В те трудные дни

у меня было одно желание;
уничтожить врага, вернуть свою
родину, не остаться рабом врага.
Жабыбаса за внимание.

Қолданылған ақпараттар көздері:

1. М.И. Семиряга. Коллаборационизм. Природа, типология и проявления в годы Второй мировой войны. М., РОССПЭН, 2000. стр.74.
2. «Германии не нужны азиаты...» // «Военно-исторический журнал», № 5, 1997.
3. Л. А. Безыменский. Разгаданные загадки Третьего рейха. Книга не только о прошлом, 1941—1945. том 2. М., 1984. стр.22-23.
4. Романько О. В. Мусульманские легионы во Второй мировой войне. М.: АСТ; Транзиткнига, 2004.
5. 4,8.Чокай М. «Я пишу Вам из Ножана». Кайнар, 2001. с. 107–111.
6. Копии документов «Особого отдела НКВД СССР Закавказского фронта».
3. См. Кәкен А. Түркістан легионы. Деректі талғам. А., 2000ж.
4. Чокай М. «Я пишу Вам из Ножана». Кайнар, 2001. с. 107–111.
5. Есмағамбетов К.Л. Әлем таныған тұлға. «Дайк-пресс», 2008. -с. 444-447.
6. См. История Казахстана с древнейших времен до наших дней в пяти томах. А., 2010. -т.4. с.511.
7. Вюстер В. Кровавый кошмар Вермахта. М., 2010. (Вторая мировая война. Жизнь и смерть на Восточном фронте.) Аяган Б. Красные и черные (Материалы Гуверовского архива США)-Алматы, 2005. с. 115–118, 119–120.
8. Бекенов С. Қазақ тұтқыны. А., 2007.
9. Данные взяты из книги А. Толганбаева «Исповедь судьбы жестокой» А., Казахстан, 1993.
10. Кәкен А. Түркістан легионы. Деректі талғам. А., 2000ж.
11. А.Толганбаева «Исповедь судьбы жестокой» А., Казахстан, 1993.
12. Үлкен Түркістанның күйреуі [Мәтін] / С. Шәкібаев. - Алматы: Жазушы, 1968. - 264 б. - 0т. 00т. тг.

References

1. M. I. Semiryaga. Kollaboracionizm. Priroda, tipologiya i proyavleniya v gody Vtoroj mirovoj vojny. M., ROSSPEHN, 2000. str.74.
2. «Germanii ne nuzhny aziatY...» //«Voенno-istoricheskij zhurnaL», № 5, 1997.
3. L. A. Bezymenskij. Razgadannye zagadki Tret'ego rejkhA. Kniga ne tol'ko o proshlom, 1941—1945. tom 2. M., 1984. str.22-23.
4. Roman'ko O. V. Musul'manskie legiony vo Vtoroj mirovoj vojne. M.: AST; Tranzitkniga, 2004.
5. 4,8.Chokaj M. «YA pishu Vam iz NozhanA». Kajnar, 2001. s. 107–111.
6. Kopii dokumentov «Osobogo otdela NKVD SSSR Zakavkazskogo frontA».
3. Sm. Kәken A. Tyrkistan legiony. Derekti talғam. A., 2000zh.

4. Chokaj M. «YA pishu Vam iz NozhanA». Kajnar, 2001. s. 107–111.
 5. Esmařambetov K.L. Əlem tanyřan tıřa. «Dajk-presS», 2008. -s. 444- 447.
 6. Sm. Istoriya Kazakhstana s drevnejshikh vremen do nashikh dnei v pyati tomakh. A., 2010. -t.4. s.511.
 7. Vyuster V. Krovavyy koshmar Vermakhta. M., 2010. (Vtoraya mirovaya vojna. Zhizn' i smert' na Vostochnom fronte.) Ayagan B. Krasnye i chernye (Materialy Guverovskogo arkhiva SSHA) — Almaty, 2005. s. 115–118, 119–120.
 8. Bekenov S. Qazaq tıtkyny. A., 2007.
 9. Dannye vzyaty iz knigi A. Tolganbaeva «Ispoved' sud'by zhestokoi» A., Kazakhstan, 1993.
 10. Kəken A. Tırkistan legiony. Derekti talřam. A., 2000zh.
 11. A.Tolganbaeva «Ispoved' sud'by zhestokoi» A., Kazakhstan, 1993.
 12. Ylken Tırkistannıń kųjreui [Mətin] / S. Shėkibaev. - Almaty: Zhazushy, 1968. - 264 b. - Ot. 00t. tg.
-